

БОНДАРЕНКО О. С.,
кандидат юридичних наук,
викладач кафедри права
та міжнародних відносин
(Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка)

УДК 343.35

ПРОТИПРАВНИЙ ВПЛИВ НА РЕЗУЛЬТАТИ ОФІЦІЙНИХ СПОРТИВНИХ ЗМАГАНЬ: КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА

Стаття присвячена кримінально-правовій характеристиці протиправного впливу на результати офіційних спортивних змагань. Автор розкриває об'єктивні та суб'єктивні ознаки складів злочинів, які передбачені ст. 369-3 Кримінального кодексу України. Особливу увагу приділено питанню вдосконалення конструкції аналізованої правової норми.

Ключові слова: *корупція, офіційні спортивні змагання, неправомірний вплив, неправомірна вигода, ставки на спорт.*

Статья посвящена уголовно-правовой характеристике противоправного влияния на результаты официальных спортивных соревнований. Автор раскрывает объективные и субъективные признаки составов преступлений, предусмотренных ст. 369-3 Уголовного кодекса Украины. Особое внимание уделено вопросу совершенствования конструкции проанализированной правовой нормы.

Ключевые слова: *коррупция, официальные спортивные соревнования, неправомерное влияние, неправомерная выгода, ставки на спорт.*

The article is devoted to a characterization of unlawful influence on the results of official sports competitions. The author reveals the objective and subjective elements of the crime, which specified in an article 369-3 of the Criminal Code of Ukraine. Special attention is paid to the construction of legal norm, which analyzes in the article.

Key words: *corruption, official sports competitions, unlawful influence, undue advantage, betting on sports.*

Вступ. Стаття 49 Конституції України визначає, що держава дбає про розвиток фізичної культури і спорту, зокрема й у контексті запобігання будь-якому неправомірному впливу на хід та результати спортивних заходів. Проте останнім часом, зважаючи на широке поширення корупції у сфері спортивних змагань, на міжнародному та вітчизняному рівні було розширено заходи запобігання та протидії цьому деструктивному явищу. Так, 21 грудня 2015 року Україна підписала Конвенцію Ради Європи проти маніпулювання спортивними змаганнями, направлену на запобігання, викриття та покарання за маніпуляції спортивними заходами, а 17 листопада 2016 року ратифікувала її. Цим подіям передувало прийняття 3 листопада 2015 року Закону України «Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань» (далі – Закон), який покликаний вибудувати дієву систему запобігання впливу на результати офіційних спортивних змагань корупційних правопорушень та порушень, пов'язаних із корупцією у сфері спорту, а також виявлення таких порушень, усунення їх наслідків та застосування належного виду юридичної відповідальності. Зокрема, серед іншого Закон передбачив і доповнення Кримінального кодексу України (далі – КК Укра-

їни) новою статтею щодо відповідальності за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань (ст. 369-3 КК України). Даний захід зумовлений суспільною важливістю спорту для життя населення в Україні, наприклад, у контексті формування та підтримання традицій здорового способу життя та міжнародного іміджу нашої держави. Очевидним є те, що протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань спотворює їхню сутність, оскільки порушує загальні засади таких заходів (змагальність, рівність, справедливість) та правила чесної гри (загальновизнані в спортивному товаристві морально-етичні зобов'язання спортсменів, осіб допоміжного спортивного персоналу, які беруть безпосередню участь у спортивному змаганні, посадових осіб у сфері спорту суворо дотримуватися правил змагань, не допускати заборонених прийомів і методів боротьби, грубощів, шахрайства, інших протиправних діянь як засобів досягнення спортивних результатів) [1].

Постановка завдання. Метою статті є надання кримінально-правової характеристики складів злочинів, передбачених ст. 369-3 КК України (протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань).

Результати дослідження. У наукових джерелах окремі аспекти протиправного впливу в цілому досліджували, зокрема, такі вчені, як М.Г. Арманов, О.О. Вакулик, О.О. Кваша, а питання корупції у сфері спорту вивчали такі вчені, як К.П. Задоя, О.В. Кришевич, А.В. Савченко та інші.

Взагалі Закон визначає протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань як маніпулювання спортивним змаганням, тобто умисне вчинення корупційного правопорушення, спрямованого на некоректні зміни ходу спортивного змагання чи його результату шляхом повного або часткового виключення непередбачуваного характеру змагань і досягнення наперед визначеного їх наслідку, з метою отримання будь-якої неправомірної переваги для себе або для інших [1]. Водночас кримінальний закон більш конкретизує це поняття, розкриваючи його кризь симбіоз двох незалежних складів злочинів. Перший із них передбачений ч. 1 ст. 369-3 КК України: вплив на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу, примушування або підбурювання чи вступу в змову щодо результатів офіційного спортивного змагання з метою одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи або одержання внаслідок таких діянь неправомірної вигоди для себе чи третьої особи [2].

Аналізуючи склад цього злочину, в першу чергу хотілося б зосередити увагу на його об'єкті. Так, *безпосереднім об'єктом злочину* є суспільні відносини у сфері запобігання впливу корупційних злочинів та злочинів, пов'язаних із корупцією, на результати офіційних спортивних змагань. *Предметом злочину* є неправомірна вигода. На нашу думку, незрозумілим лишається те, чому законодавець розкриває це поняття для потреб ст.ст. 160, 354, 364, 364-1, 365-2, 368, 368-3, 368-4, 369, 369-2 та 370 КК України й умисно уникає ст. 369-3? Вважаємо, що в цій статті під неправомірною вигодою, як і в решті наведених, необхідно розуміти грошові кошти або інше майно, переваги, пільги, послуги, нематеріальні активи, будь-які інші вигоди нематеріального чи негрошового характеру, які обіцяють, пропонують, надають або одержують без законних на те підстав.

Об'єктивна сторона аналізованого злочину полягає у впливі на результати офіційних спортивних змагань шляхом підкупу, примушування або підбурювання чи вступу в змову щодо результатів офіційного спортивного змагання. Стосовно понятійно-категоріального апарату об'єктивної сторони складу аналізованого злочину, то ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» визначає спортивне змагання як захід, що проводиться організатором спортивних заходів із метою порівняння досягнень спортсменів та визначення переможців відповідно до правил спортивних змагань із видів спорту та затвердженого організатором спортивних заходів положення (регламенту) про ці змагання, що відповідає визначенням центральним органом виконавчої влади, який забезпечує формування державної політики у сфері фізичної культури та спорту, вимогам [3]. Спортивні змагання можуть бути неофіційними та офіційними, тобто такими, що передбачені Єдиним календарним планом фізкультурно-оздоровчих та спортивних заходів України, які проводяться уповноваженими організаторами спортивних змагань із метою визначення переможців згідно з правилами

спортивних змагань для відповідного виду спорту, визнаного в Україні, та положенням (регламентом) про це змагання [1].

Формами неправомірного впливу є підкуп, примушування, підбурювання та вступ у змову. Для правильної кваліфікації злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369-3 КК України, важливим є з'ясування юридичного змісту кожного із цих понять. Так, *підкуп* є родовим поняттям, що нині, як зауважує Ю. Чернега, замінює поняття «хабарництво» [4, с. 145] і в контексті даної частини ст. 369-3 КК України може виражатись у формі надання та одержання неправомірної вигоди. Одержання полягає в прийнятті службовою особою неправомірної вигоди для себе чи третьої особи за вчинення певної конкретно зумовленої дії або ж, навпаки, утримання від її вчинення. Наданням є передача неправомірної вигоди службовій особі за вчинення нею на користь того, хто таку вигоду пропонує, обіцяє чи надає, або на користь третьої особи певних зумовлених дій або ж утримання від їх вчинення.

Примушуванням у наукових джерелах називають насильницький вплив на охоронювану законом свободу особистості з метою приневолення до певних дій, бездіяльності [5, с. 120]. На нашу думку, більш змістовним є визначення, яке надає О.О. Вакулик, яка тлумачить примушування як незаконний вплив на психіку особи, внаслідок якого остання обмежується в можливості чинити відповідно до своєї волі й вимушена обирати поведінку, що їй нав'язується і суперечить її бажанням [6, с. 6]. Способи примушування є різними (наприклад, погроза, насильство, шантаж тощо).

Законодавець визначає *підбурення* через окреслення його форм (умовляння, підкуп, погроза, примус тощо), більшість із яких перетинаються із законодавчим окресленням форм неправомірного впливу на результати офіційних спортивних змагань. На нашу думку, така ситуація порушує принцип правової визначеності та неоднозначності понять, що є важливим для правильної кримінально-правової кваліфікації. Тому нагальною є уніфікація понять.

Водночас у доктринальних джерелах сутність підбурення окреслюють як схилення суб'єктом злочину іншої особи до вчинення злочину, тобто умисне викликання в іншої особи рішучості вчинити конкретне суспільно-небезпечне діяння, заборонене законом [7, с. 275], а в даному випадку – протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань.

Вступ у змову слід тлумачити як домовленість між кількома суб'єктами злочину щодо вчинення дій, які здатні забезпечити некоректні зміни ходу спортивного змагання чи його результату, шляхом повного або часткового виключення непередбачуваного характеру змагання і досягнення наперед визначеного наслідку [8].

Окрім того, важливим для кваліфікації суспільно небезпечного діяння, передбаченого ч. 1 ст. 369-3 КК України, є й момент вчинення злочину. Як правило, це злочин із матеріальним складом. Водночас А.В. Савченко та О.В. Кришевич зауважують, що якщо, наприклад, йдеться про «вступ у змову», то в такому випадку склад аналізованого злочину є усіченим, тобто закінченим із моменту підготовчих дій, зважаючи на конструкцію готування в ст. 14 КК України, і в такому разі не вимагається, щоб були вчинені які-небудь інші дії, зокрема безпосереднє одержання внаслідок таких діянь неправомірної вигоди для себе чи третьої особи [9].

Суб'єкт злочину – диференційований, оскільки ним може бути як загальний (фізична осудна особа, яка вчинила злочин у віці, з якого відповідно до КК України може наставати кримінальна відповідальність), так і спеціальний, у випадку вчинення пасивного підкупу. Зокрема, в якості спеціального суб'єкта можуть виступати: спортсмени (фізичні особи, які систематично займаються певними видами спорту, визнаними в Україні, та беруть участь у спортивних заходах), особи допоміжного спортивного персоналу, які беруть участь у спортивному змаганні (будь-які тренери, наставники, менеджери, агенти, працівники команди, офіційні особи команди, медичний та інший персонал, що обслуговує або лікує спортсменів, які беруть участь або готуються до спортивних змагань), та посадові особи у сфері спорту (власники, акціонери, керівники чи працівники юридичної особи, яка організовує і сприяє спортивним змаганням, а також особи, вповноважені на проведення офіційного спортивного змагання; керівники і працівники міжнародної спортивної організації, інших компетентних спортивних організацій, що визнають змагання) [1].

Із суб'єктивної сторони аналізований склад злочину характеризується прямим умислом та спеціальною метою: одержання неправомірної вигоди для себе чи третьої особи. На нашу думку, «одержанням» необхідно вважати як отримання майна чи коштів у власність, так і отримання в користування (постійне та тимчасове), оскільки навіть отримавши лише правомочності володіння та користування, суб'єкт злочину може одержати для себе певний зиск. Окрім того, науковий інтерес, безперечно, становить і тлумачення поняття «третья особа». Ми вважаємо, що нею слід визнавати як фізичну особу, так і юридичну.

Щодо кваліфікуючих ознак для складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369-3 КК України, то ними є повторність та вчинення вищеокреслених дій щодо офіційних спортивних змагань неповнолітніх. На нашу думку, законодавче обмеження щодо можливості застосування повторності лише для ч. 1 ст. 369-3 КК України є необґрунтованим, оскільки виключається можливість застосування повторності до ч. 3 ст. 369-3 КК України, яка містить абсолютно самостійний склад злочину. Щодо вчинення аналізованого складу злочину щодо офіційних спортивних змагань неповнолітніх, то він, окрім вже названих елементів та ознак, характеризується й додатковим факультативним об'єктом – нормальним розвитком неповнолітніх, тобто осіб, що не досягли 18 років. На нашу думку, особлива увага законодавця до неправомірного впливу на результати офіційних спортивних змагань саме неповнолітніх є цілком виправданою, оскільки Закон України «Про охорону дитинства» визначає охорону дитинства в Україні як стратегічний загальнонаціональний пріоритет, одним із аспектів якого названо всебічний розвиток дитини, складовою частиною якого, зокрема, є фізична культура і спорт. Тому неправомірний вплив у цій сфері є вкрай згубним на формування молодого особистості.

На нашу думку, викладення кваліфікуючих ознак злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369-3 КК України, в ч. 2 ст. 369-3 КК України є досить обмеженим. Зокрема, влучним є зауваження О.Є. Кріуліна, що, як показує міжнародний досвід боротьби з корупцією у сфері спорту, протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань, як правило, здійснюється злочинними групами [10, с. 276]. Більше того, ми вважаємо, що більш суворе покарання за протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань має очікувати й осіб, що одержували неправомірну вигоду в значному, великому та особливо великому розмірах. Для тлумачення цих понять необхідно використовувати примітку 1 до ст. 368 КК України.

Особливу увагу хотілося б приділити кримінально-правовій характеристиці другого складу злочину, передбаченого ст. 369-3 КК України, а саме ч. 3 ст. 369-3 КК України, зокрема зосередити увагу на рисах, що відрізняють його від складу злочину, передбаченого ч. 1 ст. 369-3 КК України. По-перше, *предмет злочину* (неправомірна вигода) має вартісне вираження, що також дозволяє відмежувати даний злочин від адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 172-9-1 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Водночас, на нашу думку, неоднозначним є розуміння поняття «ставки на спорт», оскільки з огляду на юридичний зміст та значення ставок на спорт для складу злочину, відповідальність за вчинення якого передбачена ч. 3 ст. 369-3 КК України, в перспективі вони мають бути визнані предметом злочинів у сфері службової діяльності та професійної діяльності, пов'язаної з наданням публічних послуг. Дане поняття тлумачиться в ст. 1 Закону, відповідно до якої ставками на спорт є будь-яке парі із залученням грошових ставок в очікуванні виграти в грошовому вираженні з урахуванням майбутнього і невизначеного перебігу подій, пов'язаних з офіційним спортивним змаганням та його результатами [1].

По-друге, *об'єктивна сторона* аналізованого діяння полягає в порушенні заборони розміщення ставок на спорт, пов'язаних з офіційним спортивним маніпулюванням. Під порушенням заборони розміщення ставок на спорт необхідно розуміти розміщення суб'єктом злочину ставок на спорт у тому офіційному спортивному змаганні, в якому він безпосередньо або його команда бере участь. А маніпулюванням в офіційному спортивному змаганні є умисне вчинення корупційного правопорушення, спрямованого на некоректні зміни ходу спортивного змагання чи його результату шляхом повного або часткового виключення непередбачуваного характеру змагань і досягнення наперед визначеного їх наслідку, з метою отримання будь-якої неправомірної переваги для себе або для інших [1].

По-третє, суб'єкт злочину, передбаченого ч. 3 ст. 369-3 КК України, на відміну від передбаченого ч. 1 ст. 369-3 КК України, – лише спеціальний.

Висновки. З огляду на викладене криміналізація протиправного впливу на результати офіційних змагань є позитивним кроком, водночас сама конструкція кримінально-правової норми потребує подальшого вдосконалення, зокрема, шляхом тлумачення й уніфікації понять, зміни порядку розташування частин у статті (2 та 3 відповідно), а також заміни формулювання існуючої диспозиції ч. 2 ст. 369-3 КК України. Зокрема, вбачаємо за необхідне доповнити останню новими кваліфікуючими ознаками: діяння, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені за попередньою змовою групою осіб, та діяння, передбачені частиною першою або другою цієї статті, предметом яких була неправомірна вигода в значному розмірі, великому розмірі, особливо великому розмірі.

Список використаних джерел:

1. Про запобігання впливу корупційних правопорушень на результати офіційних спортивних змагань : Закон України від 03 лис. 2015 р. № 743-VIII // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2015. – № 51. – Ст. 472. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/743-19>.
2. Кримінальний кодекс України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III; ред. станом на 01 січ. 2017 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2001. – № 25–26. – Ст. 131. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до кодексу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>.
3. Про фізичну культуру і спорт : Закон України від 24 груд. 1993 р. № 3808-XII; ред. станом на 01 січ. 2016 р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1994. – № 14. – Ст. 80. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу до закону : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>.
4. Чернега Ю. Підкуп як родове поняття у кримінальному праві України / Ю. Чернега // Підприємство, господарство і право. – 2016. – № 8. – С. 144–149.
5. Арманов М.Г. Деякі аспекти вдосконалення законодавчої регламентації кримінальної відповідальності за «самоправні» злочини / М.Г. Арманов // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди. – 2007. – Вип. 9. – С. 119–126. – Серія «Право».
6. Вакулик О.О. Кримінально-правова характеристика примушування давати показання : автореф. дис. канд. юрид. наук : 12.00.08 «Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право» / О.О. Вакулик. – К., 2011. – 20 с.
7. Кваша О.О. Зміст поняття «необхідна співучасть» у кримінальному праві України / О.О. Кваша // Часопис Київського університету права. – 2014. – № 2. – С. 274–277.
8. Задоя К.П. Науково-практичний коментар до статті 369-3 Кримінального кодексу України «Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань» / К.П. Задоя // Право і громадянське суспільство. – 2015. – № 2(11). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://lclaw.knu.ua/index.php/arkhiv-nomeriv/2-11-2015/item/219-naukovo-protupravnyuvplyv-na-rezultaty-ofitsiynukh-sportyvnykh-zmahan-zadoia-k-praktychnyy-komentar-do-statti-369-3-kryminalnoho-kodeksu-ukrayiny>.
9. Савченко А.В. Протиправний вплив на результати офіційних спортивних змагань: проблемні питання кримінальної відповідальності / А.В. Савченко, О. В. Кришевич // Право і громадянське суспільство. – 2015. – № 2 (11). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.naiu.kiev.ua/pravova-prosvita/osnovi-antikorupciynogo-zakonodavstva-ukrayini/naukovi-statti-ta-tezi-z-antikorupciynoyi-tematiki/savchenko-av-krishevich-ov-protipravnij-vplyv-na-rezultati-oficijnih-sportivnih-zmagan.pdf>.
10. Криулин А.Е. Некоторые вопросы уголовной ответственности за подкуп участников и организаторов профессиональных спортивных соревнований / А.Е. Криулин // Спортивное право в Республике Беларусь : сб. ст. – Минск : Промышленно-торговое ПРАВО, 2011. – С. 268–283.

